

ייצור אב־טיפוס של מרגמה בקוטר 120 מ"מ

בראשית 1949 הוזמנתי לישיבה בלשכתו של שר הביטחון, בן־גוריון, בתפקידי כמנהל כפועל של התעשייה הצבאית. בישיבה השתתפו שר הביטחון, הרמטכ"ל יעקב דורי, ראש אג"ם במטכ"ל יגאל ידין, והמוכיר הצבאי של שר הביטחון אל"מ נחמיה ארגוב. מנכ"ל ה"תעשי", המהנדס סלביץ, שהה באותה עת בחו"ל, ועסק ברכישת מכונות, ציוד וידע לייצור פגזי תותחים מבתי חרושת שונים. הוא השקיע מאמץ גדול בעניין ודיווח ארצה באורח שוטף על התקדמותו.

סברנו שלפנינו הזדמנות בלתי חוזרת לפרוץ את מסגרת הייצור של נשק קל ותחמושת (מרגמות, תת מקלעים, תחמושת קלה וכו') ולהיכנס לתחום ייצור פגזים לתותחים. בדיון מיוחד שהתקיים בהשתתפות שר הביטחון ומנכ"ל המשרד הוותיקה ואושרה תוכנית לייצור עצמי של נשק כבד יותר, והוקצב סכום ראשוני של מיליון דולר למימון הרכש הנדרש לביצוע התוכנית. נושא הדיון הוצג על־ידי ראש אגף המטה (אג"מ) יגאל ידין, שגולל את הצורך הרחוף לפיתוח מערכת נשק המסוגלת "לפצח" בונקרים מבוצרים. הסתבר שקרבות לא מעטים לא הוכרעו משום שלצה"ל לא היה נשק המסוגל להבקיע בונקרים ומבנים מבוצרים שבהם התבצר האויב.

בדיון הועלתה הצעה לייצר מרגמה כבדה, המסוגלת לירות פגזים כבדים המכילים כמות גדולה של חומר נפץ, מתוך הנחה שמשקל הפגז ועוצמת הפיצוץ ירסקו את המבנים המבוצרים. משהתברר שפגזים ממרגמה של 81 מ"מ אינם כבדים דיים למשימה זו, הצעתי לייצר מרגמה בקוטר של 120 מ"מ עם פגזים כבדים במיוחד, אפילו אם תהיה לכך השפעה מסוימת על

זכרון: יבולים

סדרים כספיים, גד - טבת.

על היום העביר גד את הכספים הבאים:

₪	80,000.-	29.9.49
"	50,000.-	20.12.49
"	30,000.-	10.1.49
"	100,000.-	14.1.49
"	50,000.-	17.1.49
"	100,000.-	20.1.49

₪ 410,000.-

מזומן

₪	10,000.-
"	50,000.-

₪ 60,000.-

₪ 400,000.-

" 200,000.-

" 150,000.-

" 150,000.-

" 500,000.-

₪ 1,400,000.-

₪ 1,400,000.-

" 470,000.-

₪ 930,000.-

כספים שהעבירו להסגרתו מסוף העסקה מסתריקה דרך סוכנים (לייזר)

אוצר לשנת תקצוב ראשון
תקצוב פליז
תקצוב הלל ראשון
תקצוב הלל מס. 2
תקצוב למפעל (בנוסף ל-500,000.00 המסיבות ב.ג.)

סכום המסיבות שולם לפני סגירתו

₪ 410,000.-
" 40,000.-

קצובי המסלום והכוננות:
כר 50,000.-
תקופת ת-4 פיליפין
טל ב.ג. (פיק)
מסוואי מבנית לדום-
מריקא ראשון
(בתור ראשון)
תקצוב רכש תוך
3 אדשים

₪ 180,000.-
₪ 240,000.-

המסיבות נבוצע עם קבלת סכמי הפיליפין והמסוואים.

התקצוב שאושר על-ידי בן-גוריון ב-1949 למימון ציוד למפעל לפני תותחית

הטווח. בן־גוריון גילה עניין רב ברעיון. הפרויקט אושר והוקצה ל"תעש" תקציב מיוחד למימון בניית אב־טיפוס שיהווה העתק מדויק של מרגמה מתוצרת זרה.

בעת הדיון הביע בן־גוריון את רצונו להשתתף אישית בניסוי של האב־טיפוס, לכשיושלם. נתבקשתי להתוות לוח זמנים, ונקבתי בפרק זמן של שניים עד שלושה חודשים. בעקבות הדיון הועמד הפרויקט הזה בראש סולם העדיפויות של מחלקת התכנון ב"תעש". החלה עבודה קדחתנית על פי הנחיות, נתונים ואפיונים מהמטכ"ל.

כאמור, נבחרה המרגמה מתוצרת זרה כמודל חיקוי. לצורך ייצור הקנה לאב־טיפוס נדרש צינור בעל דפנות עבים שיוכל לעמוד בלחצים הגבוהים הנוצרים בעת הירי. ב"תעש" הצטבר ניסיון רב בייצור קנים מפחים עבים כדרגת גמישות גבוהה ובהרכב מטלורגי מיוחד, לאחר שעוגלו לצינורות, בתהליך שפותח לייצור הקנים למרגמות 52 מ"מ ו־81 מ"מ. גם הקנה של המרגמה בקוטר 120 מ"מ יוצר בתהליך זה מגלילי פחים שמשקל כל אחד מהם היה יותר מטון. פחים אלה "נרכשו" בכמות גדולה ממחסני הצי הבריטי בנמל חיפה במלחמת העולם השנייה, בעזרת סיוען יהודי שעבד במחסנים, באמצעות אישורים וטפסים מזויפים (בשיטת "רכבת הנשק"), כמבצע שתכננתי וביצעתי בסיועו של יהודה ארזי.

הטלתי את ניהול פרויקט המרגמה על יעקב ליאור, שהיה אחד מעמודי התווך ומבעלי המקצוע המעולים של ה"תעש". לרשותו עמדו ניסיון מקצועי עשיר, יכולת ארגונית וידע טכני נרחב. הוא עמד בראש אחת החטיבות במפעל המרכזי של התע"ש שנקרא "מפל"ן, שבו שכנו גם משרדי ההנהלה הראשית.

תכנון וייצור הפגזים והמרעומים הוטל על איסר סנפירי, שעמד אף הוא בראש אחת החטיבות וגילה במרוצת השנים כושר אלתור, צכר ידע טכני מגוון והצטיין בדמיון יצירתי.

בניין האב־טיפוס וייצור עשרות אחדות של פגזים נשלמו בהתאם ללוח הזמנים וקבענו את הניסוי לתאריך 16 במאי 1949 (למחרת "המצעד שלא צעד"), בתיאום עם שר הביטחון. כשדה ניסוי בחרנו רצועת חוף ביפו באזור עג'מי, והירי טווח לכיוון דרום (מטווח בתים).

באזור שבו היו צפויים הפגזים לנפול בנינו תעלה מבוצרת בצלע אחת

הגבעות הגובלות בחוף, להבטחת האישים המוזמנים והמשקיפים מהמטכ"ל. ממנה היו אמורים שר הביטחון, הרמטכ"ל, הגב' גולדה מאיר וכמה מאלופי המטכ"ל להשקיף על נפילת הפגזים.

במהלך הניסוי התברר שבחירת המקום למתקן המיגון היתה מחושבת באופן נכון (שישה-שבעה קילומטרים מנקודת הירי), שכן מספר פגזים נפלו במרחק כמה עשרות מטרים מהעמדה המבוצרת. בן-גוריון, שהיה עשוי ללא חת ונטה להסתכן, התרומם כמלוא קומתו כדי לראות את נפילת הפגזים ונאלצתי לקפוץ עליו ולהפילו לתחתית התעלה.

הניסוי בכללו הוכתר בהצלחה. הפגזים הגיעו למרחקים המתוכננים, כולם התפוצצו והותירו מכתש בקוטר ובעומק שהעידו על עוצמת הפיצוץ וההרס. המרגמה על כל חלקיה עמדה במבחנים שנועדו לה ופעולת המערכת לא נפלה בביצועיה מהמרגמה שאותה חיקינו. הפגזים היו מפיתוח עצמי, שונים במרכיבים אחדים מהדגם הזר. הם עוצבו לפי דרישות המטכ"ל, להגברת כוח ההרס.

בתיאום מראש עם לשכת שר הביטחון החלטנו לנצל את נוכחותם של שר הביטחון, הרמטכ"ל, הגב' גולדה מאיר, טדי קולק, אלופים מהמטכ"ל ומוזמנים אחרים, ולהדגים בהפעלה חיה את סוגי הנשק שיוצרו ב"תעש". מרגמות 52 מ"מ, 81 מ"מ ו-120 מ"מ, תת-מקלעים מדגם "סטן", מטולים לרימוני רובה, תחמושת קלה מקליברים שונים, רימוני יד ועוד.

האירוע נמשך יום שלם, התנהל על פי לוח זמנים מתוכנן ובסדר ראוי וזכה לשבחים משר הביטחון, הרמטכ"ל, הגב' גולדה מאיר ונוכחים אחרים. שמורה אתי סדרת צילומים מכל שלבי הניסוי, שאף נשלחו לנוכחים.

בדברים שנשא לאחר הניסוי, העלה בן-גוריון על נס את התפקיד המרכזי שמילא ה"תעש" בגישור על הפער הגדול בין צורכי הביטחון ובין הנשק שהיה בידי יחידות ה"הגנה" והיישובים היהודיים בתקופת "המרד הערבי", מלווי השיירות לירושלים הנצורה במלחמת השחרור וצה"ל, עד שהחלו להגיע משלוחי הנשק מאיטליה, מצ'כוסלובקיה ומארצות אחרות.

הנשק שיוצר ב"תעש" ומשלוחי הנשק מחו"ל, נתן בידי היישוב היהודי את היכולת להתגונן מול הכוחות הערבים. משהתרחב ייצור הנשק והחלו לזרום משלוחי ציוד לחימה, לרבות מטוסי קרב ומפציצים, הוענקו לצה"ל הכלים למתקפה רבתי ולהבסת צבאות ערב.

לא בכדי כתב ראש הממשלה ושר הביטחון בן-גוריון ב־3 באפריל 1949 במכתב שנמען אליו: "אבקשך למסור תודת הממשלה להנהלה ולכל הפועלים וב"תעש"ן על מסירותם וחריצותם. חלקם בניצחונותינו אינו פחות מחלקו של הצבא ויש להתגאות בכושר העבודה וההנהלה המתקדם של מפעלי היצור שלנו".

מִדְרֵיבֵּת יִשְׂרָאֵל
הַמְּשָׁלָה הַיְסוּדִית
לְשֵׁכֶת הָרֵאָס הַמְּשָׁלָה

136-9 1000
הקריה, ר"י ניסן תש"ט
3.4.49

לא. סתרוב - סגן-אלוף
מפעלים לייצור נשק.

אני מאשר במורה את קבלת התרומות
על תפוקת הכדורים. התרומות הפועל סגודת
וסססות, ואבקשן למסור תוקרות הספסלה להנהלה
ולכל הפועלים על מסירותם וחריצותם - חלקם
בניצחונותינו אינו פחות מחלקו של הצבא, ויש
להתגאות על כושר העבודה וההנהלה המתקדם של
מפעלי הייצור שלנו.

חזקו ויצאו.

ד. בן-גוריון

ראש הממשלה ושר הביטחון

בן-גוריון יגולדה מאיר נכחו בניסוי הטרגמה החדשה בקוטר 120 מ"מ מתוצרת "תעש"

ב"מפגן המרגמות" שנערך במטווח בתרים במאי 1949 הוצגו להנהגה גם כלי נשק אחרים שפותחו ב"תעש"

המחבר (מימין) ויוסף וייסקה (ה"ריב בהנהלת ה"תעש" ב-1949)